

Hint Masal Edebiyatı'na Genel Bir Bakış

Hint Masal Edebiyatı'nı araştırırken önce, Sanskrit Edebiyatı'nın ilk verileri olan Vedalara bakmak gerekir. Samhita (Birikim) adı verilen dört Veda (Bilgi) kitabı, Rig, Sama, Yacur ve Atharvaveda'dır. Bunlar içinde Rigveda en eski ve en önemlisidir. Rigveda'da anlatılan birçok söylence, sonraki dönemlerde de sık sık kullanılmış, İndra, Agni, Varuna gibi tanrılarla başka birçok söylencesel yaratıklara sıklıkla yer verilmiştir. Rigveda'da anlatılan Pururavas ile Urvaşi söylencesi daha sonra Şatapatha Brahmana, Ramayana, Harivamşa, Kathasaritsagara ve Puranalarda yeniden anlatılmıştır. Büyük şair Kalidasa bu konuyu Vikramorvaşiya adlı eserinde işlemiştir. Söylencenin Rigveda anlatımı şöyledir:

“Urvaşi cennetten kovularak dünyaya gönderilir. Orada Kral Pururavas'ın karısı olur. Kralın iki evcil koçuna bakar ve hiçbir zaman çıplak olarak görmez. Birlikte olmalarının koşulu budur. Kocasının yanında dört yıl kalır. Bir gün göksel şarkıcılar olan Gandharvalar onu geri getirmeye karar verirler. Geceleyin koçlardan birini çalarak gürültü yaparlar. Pururavas yatağından fırlar. Gandharvalar bunu fırsat bilip büyümlü bir şimşek çaktırırlar. Urvaşi, eşini çıplak halde görür. Birlikte olmaları için gereken koşul bozulmuştur ve Urvaşi bir anda ortadan kaybolur. Pururavas bir süre sonra onunla karşılaşır ve geri dönmesi için çok yalvarır, ama bu boşunadır. Ancak Urvaşi zamanla yumuşar, bir süre sonra da ona bir oğul doğurur.

Gene Rigveda'da anlatılan Çyvana efsanesi, Mahabharata'da yinelenir. Bu efsanede ermiş Çyavana, tanrıların tanrısı İndra'ya kafa tutar ve onu alt eder. İki Aşvin tanrısı onu gençleştirmiştir. O da onlara soma içkisi sunmak istemektedir. Ama İndra karşı çıkar. Çyvana direktir ve eğer inat ederse, büyümlü sözlerle onu taş haline getireceğini söyler. Bunun üzerine tanrı İndra, Aşvinlerin soma içmesine izin verir.

Rigveda'da dağların kanatlarını kopartıp onları sabitleştiren Tanrı İndra ile ilgili mit, Maitrayani Samhita ile Kathasaritsagara'da yeniden anlatılır.

Rigveda'da hayvan masallarına ilişkin en önemli belirti Kurbağa İlahisi'dir. Burada dua okuyan Brahmanlar, yağmur yüklü bulutlardan esinlenerek seslerini yükselten kurbağalara benzetilmişlerdir.

Veda sonrası metinler olan (İ.Ö. 800-600) Brahmanalar'da da çeşitli söylenceler anlatılır. Örneğin Şatapatha Brahmana'da büyük bir olasılıkla Semitik kökenden gelen tufan söylencesi anlatılır. Aitareya Brahmana'daki (VII, 13-18) Şunahşepa söylencesi de ilginçtir. Bu, İbrahim'e koç gönderilmesi öyküsüne benzer. Tufan öyküsünde balığın Manu ile konuşması, yine hayvan masalları için ilk verilerden biri olarak görülebilir.

Rigveda'daki Kurbağa İlahisi'nden yapılan bir alıntı aşağıda sunulmuştur:

1. Verdikleri sözü yerine getiren Brahmanlar tam bir yıl boyunca sessiz kaldılar. Parçanya sesiyle ilham verdiğinde kurbağalar seslerini yükselttiler.
2. Göğün suları kuru göl yatağına indiğinde, kurbağaların müziği, tıpkı karınlarının altındaki buzağlarıyla birlikte bağırarak ineklerinki gibi ortaya çıkar.

.....
6. Kimisi inek gibi böğürür, kimisi keçi gibi meler, kimi yeşil, kimi de benekli. Ortak bir ad taşırlar, bazen alçak bazen yüksek, değişik sesler çıkararak konuşurlar.

7. Brahmanlar nasıl ağzına kadar dolu bir kabin çevresinde oturarak Atiratra Soma ayinini konuşurlarsa, kur-bağalar siz de, yılın bu gününü, yani ilk yağmur zamanını onurlandırmak için göl çevresinde toplanırsınız.

Upanishadlarda da köpeklerin kendilerine bir yol gösterici aradıkları, iki flamingonun konuşması anlatılmakta, öğrenci Satyakama'nın bir tosundan, bir flamingodan bir de başka bir kuştan ders aldığı yazmaktadır (Chandogya Upa. I, 12/IV, 1: 5-8). Bütün bunlar masal özellikleri, masal öğeleridir. Ancak bunların didaktik yönü henüz yoktur.

Hindistan'da masal, özellikle fabl türü, Epik devirde gelişmiş (İ.Ö. 500-İ.S. 500) didaktik bir amaç için anlatılmaya başlanmıştır. Mahabharata destanı içinde gerek fabl türünde, gerekse peri masalı biçiminde öyküler bulunmaktadır. Örneğin I, 140'taki Kurnaz Çakal, II, 41'deki Sahtekâr Kuğu, V, 64'teki Geçimsiz Kuşlar, V, 160'daki Sahtekâr Kedi, VIII, 41'deki Karga ile Kuğu, XII, 112'deki Tembhel Deve, XII, 116-118'deki Nankör Köpek, XII, 137'deki Üç Balık,¹ XII, 138-139'daki Fare ile Kedi,² XII, 143-149'daki Fedakâr Kumru, XIII, 5'teki Sadık Papağan fabl türünde masallardır. III, 53-79'daki Nala ile Damayanti,³ III, 291-297'deki Savitri ile Satyavan hikâyelerinde aşk ve kahramanlık konuları, III, 122-125'teki Çyavana, III, 191'deki Parikshit hikâyelerinde de Brahman ege-menliği konuları işlenmiştir. Pañçatantra'daki masallar da bu epik döneme ilişkin masallardır. Bunlar öğretici özelliği olan, edebi yönden ustalıkla işlenmiş masallardır. Bu dönem masalları niti'yi, yani birey ve topluma karşı politik davranma bilgisini öğretirler.

Pañçatantra "Beş Kitap" anlamına gelen bir masal serisidir. Hindistan'da olduğu kadar dünyada da çok tanınır. Sanskrit aslı kaybolmasına karşın, bu dilden yapılan Pehlevi çevirisi ile ondan yapılan öbür çeviriler yoluyla kitap günümüze kadar gelebilmiştir.

Pañçatantra "Kralla Üç Oğlu"nu anlatan giriş öyküsü ile başlar. Daha sonra I. Kitap Mitrabheda (Dostluğun Bozulması) çeşitli alt öykülerle anlatılır. Bu Kelile ve Dimne'nin çekirdeğini oluşturan bölümdür. Bunu II. Kitap Mitraprapti (Dostluğun Kazanılması), III. Kitap Samdhivigraha (Savaş ve Barış), IV. Kitap Labdhanaşa (Kazanılmış Şeylerin Kaybı) ve V. Kitap Aparikshakaritva (Düşüncesiz Hareketin Sonu) izler. Böylece Pañçatantra, yani Beş-Kitap tamamlanmış olur.

Hint geleneğinde ilk fabl yazarı olarak, hakkında hiçbir şey bilinmeyen Kaşyapa gösterilir.

Hitopadeşa Pañçatantra'nın çok yeni bir şeklidir ve Sanskrit diliyle uğraşanlar arasında çok tanınan bir kitaptır. Yazarı olarak Narayana gösterilir ve mevcut nüshalardan biri 1373 tarihlidir. Ancak eserin biraz daha erken bir tarihte yazılmış olması da mümkündür. Pañçatantra'nın kuzeybatı varyantı olup Pañçatantra'dan bir kitap eksik, yani dört kitaptır. Bunlar, sırasıyla şu konuları anlatırlar: I) Dostluk Kazanma, II) Dostluğu Sürdürme, III) Savaş, IV) Barış. Hitopadeşa "Yararlı Eğitim" ya da "Dostça Tavsiye" anlamına gelir; tahta geçecek olan kişilere masal ve öğütler aracılığı ile devlet yönetimine ayrıca politik davranış bilgisi demek olan niti'ye ilişkin bilgiler verir.

Keşmir'de Somadeva tarafından derlenmiş olan Kathasaritsagara (Masal Irmaklarının Okyanusu) da çok önemli bir yapıttır. Bu, aslı Gunadhya tarafından yazılmış olan Brihatkatha (Büyük Öykü) adlı bir eserden alınmıştır. Paişaçi diliyle yazıldığı söylenen ve İ.S. 200-600 arası bir tarihe yerleştirilmeye çalışılan bu eser kaybolmuş, geride onun kopyası olan üç eser kalmıştır. Bunlar Keşmirli Kshemendra'nın Brihatkathamancari'si (İ.S. 1048), Soma-deva'nın Kathasaritsagara'sı (İ.S. 1070) ve bu ikisine göre oldukça farklı olan Nepalli Budhasvamin'in Brihatkathaşlokaśamgraha'sıdır.

Brhatkathamancari'den daha akıcı ve güzel olduğu söylenen KSS, 18 bölümden (Lambaka) oluşur. BKM ve KKS'nin Lambaka düzenleri birbirini tutmaz. KSS yaklaşık 22.000 beyittir ve iç içe geçmiş 350 kadar öyküden oluşmuştur. Somadeva'nın dili akıcı ve güzeldir. KSS'nin içinde Pañçatantra masallarının bir kısmı, Vetalapañçavimşati öyküleri, Rigveda ve Mahabharata mitleri ve Ramayana Destanı'nın konusu da bulunmaktadır. Eser, masal ve öykü deposu gibidir.

Kanva kastından bir Brahman olan Ananta Bhatta'nın Pañçopakhyanasangraha'sını (veya Kathamrtanidhi'sinin) tamamı Pañçatantra masallarıdır.

"Tahtın 32 Hikâyesi" olan Simhasanadvatrimşika veya Vikramarkaçaritra başka bir masal koleksiyonudur. Tahtı tanrı İndra kral Vikramaditya'ya hediye etmiştir, ancak kral Salivahana tarafından öldürülünce taht toprağa gömülüp kaybolmuştur. Kral Bhoca bir zaman sonra şans eseri tahtı toprak üstüne çıkartarak üstüne oturur. İşte bu sırada tahtın etrafında

bulunan heykeller bir bir canlanarak sırayla birer hikâye anlatırlar. Bunlar tahtın eski sahibi kral Vikrama'nın başından geçen olaylardır. Bu masal serisinin çeşitli yazarlara atfedilen çok sayıda versiyonları vardır. İ.S. 14. yüzyılın başında yaşamış bir Cayna olan Kshemankara da bu seri masalları yeniden yazmıştır. Güney Hint versiyonu genellikle Vikramarkaçaritra olarak bilinir. Tahtın 32 hikâyesi Farsça, Moğolca ve Yakutçaya çevrilmiştir.

Papağanın 70 Hikâyesi olan Şukasaptati biraz erotik içerikli, didaktik unsurlardan ziyade eğlendirici yönü ağır basan bir masal dizisidir. Eser zamanla başka Hint dillerine, Arapçaya, Farsçaya sonra da Türkçeye Tûtînâme adıyla çevrilmiştir. Öyküsünün aziz Narada tarafından tanrı İndra'ya anlatıldığı şeklinde mitolojik bir kökeni vardır. Konusu kısaca şöyledir: Devadasa görevli olarak baş-ka bir kente giderken, papağanına, karısına göz kulak olmasını söyler. Papağan da karısı ile aşığının buluşmalarını engellemek için her gece bir öykü anlatır. Öykülerin büyüüne kapılan kadın kocasına ihanet tasarısını gerçekleştiremez. 70. öykünün sonunda eve gelen koca da durumdan memnundur. Öykünün belli başlı versiyonları: I) Çintamani Bhatta, II) Şvetambara mezhebinden bir Cayna, III) Purushottama oğlu Devadatta nüshalarıdır.

“Hortlakın 25 Öyküsü” anlamına gelen Vetalapana-çimşati'nin kökeni oldukça eskidir. “Hortlak” ya da “vampir” anlamına gelen vetala, Kral Vikrama'ya 25 tane bilmece biçiminde öykü anlatır. Öyküler oldukça düşündürücü ve eğlendiricidir. Kshemendra ile Somadeva kendi eserleri içinde bu öykü dizisine yer verirler. Ayrıca bağımsız olarak düzyazı ve şiir biçiminde yazılmış olanları vardır. Bunların belli başlıları şair Şivadasa'nın ve Cambhaladatta'ninkilerdir. Valabhadasa'nın kısaltılmış bir çalışması, Venkatabhatta'nın da öykü sayısını 20'ye indirdiği Vetlavimşati'si bulunmaktadır. Vetal'deki 25 hikâyeden bazıları Türkçe Tûtînâme'de yer almaktadır.

Somaçandra, 126 Cayna öyküsünü içeren Kathamahodadhi “Büyük Deniz Öyküleri” adlı yapıtını İ.S. 1504'te yazdı. Cagannathamışra da çeşitli kaynaklardan derlediği öykü koleksiyonuna Kathaprakasa “Parlayan Öyküler” adını verdi. İ.S. 17. yüzyılda yaşamış olan bu yazarın 27 öyküsü vardır. Racavallabhapatana'nın 1524'te yazdığı Çitrasenapadmavatikatha “Çitrasena ile Padmavati Öyküsü” de bir başka masal kitabıdır. Samayasundara'nın Kalikaçaryakatha'sı (Gezgin Çulluğun Öyküsü), Kavikuncara'nın Racaşekharaçaritra'sı, Vidyapati'nin 44 öykümlük Purushapariksha'sı vardır.

İ.Ö. V. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Buddha'nın öğretileri, ölümünden 2-3 yüzyıl sonra bir araya getirilerek, Tripitaka külliyesi oluşturulmuştu. Bu arada, doğuş masalları olan Catakalar da bu tarihlerde yazılı edebiyata geçirilmişlerdir. Catakalar içinde bulunan fabllerde, hayvanlar Buddha ve Bodhisattvaların bedenlenmiş halleri olarak karakterize edilmiştir. Her masal için eski bir tarih anlatılır. Buddha'nın zamanında meydana gelen bir olay karşısında rahipler şaşkınlırlar. Bu sırada Buddha oraya gelip aynı olayın daha eski zamanlarda da geçtiğini söyler. Bunu açıklarken de bir masal anlatır. Masaldan sonra masalın sonuç bölümü gelir. Bu bölümde Buddha anlattığı öykünün kahramanının kendisi olduğunu, yani kendisinin çok daha eski zamanlarda da yaşamış olduğunu bildirir. Örneğin Cataka 12'de, karnında yavrusunu taşıyan bir ceylanı, kendi hayatını feda ederek kurtaran bir ceylan kralıdır. Başka bir masalda ise maymunları ölümden kurtarmak için kendi ölümünü göze alan bir maymun kralıdır.2 Diğer Buddhist masal kitapları da Avadanalardır. Bunlar da herhangi bir yaratığın ileride Buddhalık seviyesine erişmek için yaptığı “büyük işleri” konu ederler. Bunlar da İsa'dan önceki zamanlardan beri bilinen öykülerdir. En eskilerinden biri olan Avadanaşataka İ.S. 3. yüzyılda Çinceye tercüme edilmiştir. Gerek düzyazı gerekse şiir biçiminde yazılmış olan Divyavadana (Kutsal Başarılar) bu türün doruk noktasıdır. Brahmanların kuvvet ve kudretlerini göstermek için anlattıkları öykülere karşılık Buddhistlerinki çok farklıdır. Bunlar insan şefkat ve merhametinin son sınırını gösteren ve Brahman egemenliği dahil, her türlü şiddet ve zorbalığın karşısında olan düşüncelerin bir

yansımasıdır. Bu masallardan bir kısmı Uygur Türkleri arasında da yayılmış ve günümüze kadar gelmiştir.

Caynistler de Brahmanlar ve Buddhistler arasında üçüncü bir din olarak yaşamaktaydılar. Bunların da taklit ederek oluşturdukları ve Brhatkatha'dan alıntılar yaptıkları Harivamşapurana isimli eserleri içinde kendilerine ait masalları bulunmaktadır.